

مهستی گنجوی، تصویرگر کلمات

نگاهی به بیان در رباعیات او

رید مصطفی جهانبخت

انتشارات سنگ‌نبشته

۱۳۹۸

سرشناسه

: جهان‌بخت، سیدمصطفی، ۱۳۵۸

عنوان و نام پدیدآور

: مهستی گنجوی، تصویرگر کلمات (نگاهی به بیان در رباعیات او) /

سیدمصطفی جهان‌بخت

مشخصات نشر

: خرم‌آباد: انتشارات سنگ‌نبشته، ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری

: ۱۵۰ ص

شابک

ISBN: 978-622-96276-1-7

وضعیت فهرستنویسی

: فیبا

موضوع

: مهستی گنجوی، قرن ۶

موضوع

: شعر فارسی - قرن ۶

موضوع

Persian poetry -- 12th century

PIR ۵۱۰۹:

رده‌بندی کنگره

: ۸ فا ۱ / ۲۳

رده‌بندی دیویر

: ۶۰۰۷۴۲۳۰

شماره کتاب‌شناسی ملی

انتشارات سنگ‌نبشته

مهستی گنجوی، تصویرگر کلمات

نگاهی به بیان در رباعیات او

سیدمصطفی جهان‌بخت

انتشارات سنگ‌نبشته، همراه: ۹۰۵، ۹۰۸۸۰۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه، چاپ اول ۱۳۹۸

آمور رایانه‌ای و طرح جلد: سهیمه اسدزاده

ناظر چاپ: حمید گودرزی مهر

چاپ: روز

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۲۷۶-۱-۷

بها: ۲۲۰۰۰ تومان

فهرست

صفحه	عنوان
۱۱	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
	شعر و مهستی و زمان
۱۹	تصویرسازی در شعر
۲۲	زندگی مهستی
۲۴	جامعه‌ی سلجوقی و تجربه‌های شاعران
۳۶	تجربه‌ی شاعری برای مهستی
	بیان در رباعیات مهستی گنجوی
۴۹	تشبیه و انواع آن در رباعیات مهستی گنجوی
۴۹	تعریف تشبیه
۴۹	تعریف ارکان تشبیه
۵۰	گونه‌های تشبیه بر پایه ارکان
۵۰	چهار رکنی
۵۱	دو رکنی بلیغ

- ۵۲ سه رکنی با حضور وجه شبه (مؤکد)
- ۵۳ سه رکنی با حضور ادات (مُجمل)
- ۵۴ انواع مفرد
- ۵۸ مرکب به مفرد
- ۵۹ مفرد به مرکب
- ۵۹ مرکب قابل تفکیک
- ۶۰ مرکب غیر قابل تفکیک
- ۶۱ تقسیمات تشبیه بر پایه حس یا عقلی بودن طرفین
- ۶۱ تشبیه حسی به حسی
- ۶۳ تشبیه عقلی به حسی
- ۶۴ تشبیه عقلی به عقلی
- ۶۵ تشبیه وهمی
- ۶۶ تقسیمات تشبیه بر پایه وحدت و تعداد طرفین
- ۶۶ تشبیه جمع
- ۶۷ تشبیه مفروق
- ۶۷ تشبیه ملفوف
- ۶۸ تقسیمات تشبیه بر پایه وجه شبه
- ۶۸ وجه شبه حقیقی
- ۶۹ وجه شبه تخیلی (تخیلی)
- ۷۰ وجه شبه مفرد
- ۷۰ وجه شبه مرکب
- ۷۰ قابل تفکیک

۷۱	غیر قابل تفکیک
۷۲	وجه شبه حسی
۷۳	وجه شبه عقلی
۷۴	گونه‌های تشبیه بر پایه وجه شبه
۷۴	مفصل
۷۵	محصّل
۷۵	تمثیل
۷۷	غیر تمثیل
۷۸	قریب و مبتذل
۷۹	غریب و بعید
۸۰	گونه‌های تشبیه بر پایه ادات
۸۱	ادات تشبیه
۸۲	راه‌های خروج تشبیه از ابتدال
۸۲	تشبیه بلیغ
۸۵	اضافه تشبیهی
۸۶	اضافه مشبّه بر مشبّه به
۸۶	اضافه مشبّه به بر مشبّه
۸۷	تشبیه مُضمَر (ضمنی)
۸۹	تشبیه عکس (معکوس - مقلوب)
۸۹	تشبیه تفضیل
۸۹	تفضیل آشکار
۹۰	تفضیل پنهان

۹۱	تناسی تشبیه
۹۲	مجاز
۹۲	مجاز کلیت
۹۲	مجاز محلیت
۹۳	مجاز حالیت
۹۴	مجاز ما کان
۹۶	مجاز کثرت
۹۷	مجاز عام و خاص
۹۸	مجاز علت و معلول (بب و سبب)
۹۸	مجاز خویشاوندی
۹۹	مجاز جنسیت
۱۰۰	استعاره
۱۰۰	استعاره مصرّحه
۱۰۴	استعاره مکنیه
۱۰۵	گونه‌های استعاره بر پایه سازگاری یا ناسازگاری طرفین
۱۰۷	گونه‌های استعاره بر پایه چگونگی جامع
۱۰۹	گونه‌های استعاره بر پایه لفظ مستعار
۱۱۰	کنایه
۱۱۲	تعریض
۱۱۴	واژگان و اصطلاحات
۱۴۹	منابع

پیشگفتار

سال‌ها پیش در کتاب‌فروشی خایدالو، در خرم‌آباد، کتابی دیدم که شاعری کمتر شناخته شده را معرفی می‌کند: «مهستی گنجه‌ای: بزرگترین زن شاعر رباعی‌سرا»، نوشته حسین‌الدین محرابی. آن کتاب در نوع خودش اثری منحصر به فرد و ارزشمند است که پر از سگری دقیق و ظریف به رشته تحریر درآورده. پس از مطالعه رباعی‌های مهستی گنجوی، پنجره جدیدی از ادبیات فارسی به رویم گشوده شد که سایه‌ها، سانس‌ها، هم‌همان‌ها، گشوده مانده و نسیم شعر، رایحه رباعی را در جان ما زنده نگاه داشت. صد‌ها فراوانی در رباعیات مهستی گنجوی هست که پرداختن به آنها می‌تراند و کشش علاقه‌مندان به شعر و ادب فارسی باشد.

در این میان علاقه شخصی خودم به تصویرگری در زبان شعر، مرا بر آن داشت تا به تصویرگری در رباعی‌های این شاعر سه‌آلود نگاهی دقیق‌تر کنم. دریایی در برکه‌ای کوچک! چهار مصراع و این همه تصویرگری و خیال‌انگیزی! ابتدا قصد داشتم بررسی تصویرگری‌های مهستی را با شرح هر بیت بیآورم اما پس از چندی به این نتیجه رسیدم که نوشتن در مورد آنچه در ذهن من است سال‌ها طول خواهد کشید. مطالعه کتاب‌هایی که درباره صور خیال نگاشته شده‌اند و همچنین آموختن از اساتید ارجمندم در دوره کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد، مرا بر آن داشت تا پژوهش پایانی آن دوره را به این موضوع اختصاص دهم.

کتاب حاضر بر پایه پایان نامہ دورہ کارشناسی ارشد اینجانب، البتہ با
تغییراتی، نوشته شدہ است. در نوشتن آن از راهنمایی های اساتید گرانقدری
چون آقای دکتر مسعود سپہوندی و آقای دکتر علی فرداد موارد بسیاری بہ
اندوختہ های اندکم اضافہ شد. همچنین در نوشتن این کتاب از یاری و
راہنمایی دوست ارجمندم آقای ناصر دولتشاہ بہرہہای بسیار بردم. بہ غیر
از اشمایی این عزیزان، تلاش جناب آقای مهندس حمید گودرزی مہر،
مدیر مؤسسہ انتشارات سنگ نیشتہ خرم آباد، و همچنین زحمات سرکار خانم
سہیمہ اسدزادہ کہ طرحہ آرای و طراحی جلد آن را بر عہدہ گرفتند، کتاب
حاضر را بہ زیور طبع آراستہ از یک یک ایشان و ہمہ کسانی کہ مرا در این راہ
یاری نمودند، سپاس گرام.

در پایان، کتاب را بہ یادہ خواہہ ہر، شادروان حاج سیدرضا جہانبخت،
تقدیم می کنم کہ معلم بود و ارزش آموزن را بہ من آموخت!

سید مصطفی جہانبخت

زمستان ۱۳۹۸